

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

2. Морзе Н. В. Информатика: навчання і розвиток особистості. Київ : Академія, 2018.
3. Halpern D. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. New York : Psychology Press, 2014.
4. Facione P. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. California, 1990.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Київ : МОН України, 2016.

САВЧЕНКО Ірина Віталіївна

УСВІДОМЛЕНЕ ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Однією із сучасних серйозних проблем у підготовці майбутніх філологів є неусвідомлене читання або функціональна неграмотність. За умови, що сучасна молодь загалом виявляє інтерес до художніх текстів, маємо визнати: специфіка інтелектуального буття – швидка зміна інформаційного поля, кліповість мислення - призводить до поверхового, іноді фрагментарного сприйняття літературного тексту, без врахування традицій і новаторства, впливів і запозичень, підтекстів і алюзій.

Через нерозуміння художнього тексту або через невміння його розуміти формується безпорадність, а іноді і агресивність читача.

Також слід зважати і на сучасні тенденції сприйняття національного та світового літературного процесів, які посилюються у часи російсько-української війни. І для усвідомлення їх, для розуміння глибинних причин особливості функціонування національної літератури, окремих текстів сучасний літературознавець має критично мислити, виробляти власне бачення певних процесів (зокрема, російсько-українських літературних зв'язків, російськомовного корпусу літературних творів Г.Квітки-Основ'яненка, Є.Гребінки, Т.Шевченка, Марка Вовчка та інших). Розмитість оцінок, послуговування спадком радянського літературознавства не лише обмежить можливості глибокого наукового сприйняття творів красного письменства, але й спотворить загальне бачення особливостей національної літератури.

Навички аналізу художньої структури літературного тексту є необхідною умовою професійної підготовки студентів-філологів. І це спонукає до використання найрізноманітніших методик і технологій, які дозволять заглибитися у механізми побудови літературного тексту, побачити і усвідомити типологічні та генетичні зв'язки зі світовою та національною літературами.

Як зазначав Томас Фостер, «...професор філології... але значну частину уваги скеровує на інші елементи роману. Як постає цей ефект? На кого подібний

той персонаж? Це ж уже казав Данте? Якщо ви навчитеся ставити ці запитання й розглядати літературні твори крізь їхню призму, то почнете читати й розуміти літературу по-новому [1, 22].

Американський філософ і педагог Мартімер Адлер визначив чотири методи читання:

- елементарний – вміння читати слова й розуміти їхній зміст, стежити за основним сюжетом твору;
- інспекційний – доречний при ознайомленні з великим масивом інформації в умовах дефіциту часу, читання «по діагоналі»;
- аналітичний – найпродуктивніший, бо дозволяє зануритися в текст. Це повільне читання з нотатками, паралельна робота з довідковою літературою (словники, енциклопедії), перехід за посиланнями. Основне завдання – абсолютне розуміння й засвоєння ідей, сентенцій, алюзій, викладених у тексті;
- дослідницький – професійний інструмент письменників та науковців. Одночасне читання декількох книг певної теми з метою перевірки власної гіпотези [2].

Як показує наш досвід роботи, дуже продуктивною є технологія аналітичного або усвідомленого читання. Вона передбачає:

- орієнтування в структурі тексту та розуміння його цілісного змісту;
- віднайдення і усвідомлення прихованих сенсів;
- виокремлення основної інформації;
- інтерпретування тексту: глибше зрозуміти думки і позицію автора («зазирнути в голову автора»);
- визначити авторські засоби досягнення певного ефекту
- прослідкувати, як функціонують оповідні механізми;
- усвідомлення логічних та причинно-наслідкових зв'язків у тексті;
- рефлексування щодо змісту та форми твору.

Таке читання допомагає сформувати читацький досвід – «бібліотеку вражень» (Любка Дереш).

Працюючи у технології усвідомленого читання, студент має можливість:

- зануритися в текст через перечитування конкретних уривків. Це дозволяє актуалізувати повторювані образи, композиційні закономірності тощо;
- зосередитися власне на тексті й на тому, **ЯК** він написаний: читач/читачка осягає естетику тексту;
- читати з олівцем: максимальна концентрація і виокремлення найсуттєвішого;
- пошуку відповідей на запитання, які виникають після читання. Саме цей момент у процесі роботи з текстом і дозволяє попрацювати з причинно-наслідковими зв'язками, визначити закономірності появи такого тексту у літературному процесі, а також аргументовано визначити власну оцінку творові.

«Входження» у твір через технологію усвідомленого читання дозволяє виявити численні зв'язки конкретного твору з іншими:

- типологічні властивості, на основі яких відносимо твір до певного літературного роду, жанру;
- домінуюча естетична категорія (піднесене, романтичне, ідилічне, трагічне тощо);
- ритмічна організація мовлення;
- стильова домінанта (сюжетність/описовість, психологізм, номінативність/риторичність);
- ознаки літературного напрямку (символізм/футуризм/неокласицизм тощо);
- «чуже слово»: цитата, ремінісценція, алюзія (літературні, історико-соціальні, мистецькі тощо).

Технологія усвідомленого читання застосовується у роботі зі студентами-філологами I-III курсів. Конкретними результатами є посилення зацікавлення в роботі з художнім текстом, вміння висловлювати власні – іноді контраверсійні до офіційної літературознавчої науки – думки і судження та аргументувати їх, спираючись на художній текст.

Особливо вдалим для формування літературознавчого оціночного судження було застосовування усвідомленого читання стосовно вивчення текстів Григорія Квітки-Основ'яненка, Анатолія Свидницького, Пантелеймона Куліша, Валер'яна Підмогильного та Юрія Яновського.

Список використаних джерел:

1. Фостер, Тома К. Читай як професор. Жвавий і захопливий посібник з читання між рядків / Томас К. Фостер; пер. з англ. Я.Стріхи. – К.: Темпора, 2021.
2. Адлер М. Дж. Як прочитати книгу. Класичний посібник із розумного читання / Мортімер Дж. Адлер, Чарльз Ван Дорен; пер. з англ. І Дубей, В.Зайця. – К.: Вид. група КМ-БУКС, 2018.

САМІЛИК Валентина Іванівна

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасній системі освіти формування критичного мислення є одним із ключових завдань підготовки майбутніх учителів. Це зумовлено необхідністю виховання фахівців, здатних не лише відтворювати знання, а й аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Одним із ефективних майданчиків для цього є освітній компонент «Основи екології», де теоретичні знання переплітаються з гострими практичними викликами сьогодення. Відповідно до авторського підходу, студентам пропонуються завдання, що потребують пояснення причин і наслідків явищ, наприклад аналіз змін в екосистемах або вплив діяльності людини на довкілля. Це сприяє розвитку вмінь

students in a specialized school	України як інструмент розвитку національної ідентичності здобувачів освіти у профільній школі	
Inna Pronoza The role of critical thinking in the formation of political culture of student youth in the context of digitalization	Проноза Інна Роль критичного мислення у формуванні політичної культури студентської молоді в умовах цифровізації	308
Nataliia Raither Critical thinking as a tool for scientific and methodological support of assessing entrepreneurial risks in the business technology system	Райтер Наталія Критичне мислення як інструмент науково-методичного забезпечення оцінки підприємницьких ризиків у системі бізнес-технологій	312
Liudmyla Rakitianska Critical thinking as an indicator of subject-methodological competence of an art teacher in a secondary education institution	Ракітянська Людмила Критичне мислення як показник предметно-методичної компетентності вчителя мистецтва закладу загальної середньої освіти	316
Alla Rastryhina Synergy of critical and creative thinking in vocal and choral training of future music teachers in trauma-informed education	Расстригіна Алла Синергія критичного та креативного мислення у вокально-хоровій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах травмоінформованої освіти	321
Olha Rubanska Critical thinking in the training of computer science teachers	Рубанська Ольга Критичне мислення під час підготовки педагогів з інформатики	324
Iryna Savchenko Mindful reading as a means of forming critical thinking in philology students	Савченко Ірина Усвідомлене читання як засіб формування критичного мислення студентів-філологів	327
Valentyna Samilyk Formation of critical thinking of future teachers in the process of environmental training	Самілик Валентина Формування критичного мислення майбутніх учителів у процесі екологічної підготовки	329
Oleksandr Serbul Critical thinking in the academic environment: features of	Сербул Олександр Критичне мислення в академічному	332